

Utbytet av läkare inom Norden blev en begränsad företeelse

»Bättre lön, bättre arbetsmiljö, bättre arbetstider och större inflytande«! Så beskrevs i en artikel i Läkartidningen anledningarna till att hundratals svenska läkare under andra halvan av 1990-talet sökte sig till den norska sjukvården. Detta var förvisso en del av de svenska drivkrafterna – för Norge handlade det mera om att täcka in ett besvärligt underskott på läkararbetsmarknaden.

UNO KÄÄRIK

Läkartidningen
uno.käärik@lakartidningen.se

II Artikeln om svenska läkares arbete inom norsk sjukvård i Läkartidningen nr 6/1999 skrevs i en period när uppskattningsvis som mest bortåt 700 svenska läkare tjänstgjorde i Norge i fasta anställningar. Denna rörlighet av läkare mellan Sverige och Norge var emellertid en tämligen sentida och trots allt rätt begränsad företeelse inom ramen för den gemensamma nordiska arbetsmarknaden.

År 1978 kom den första rapporten från de nordiska läkarförbundens gemensamma arbetsgrupp för prognos- och specialistutbildningsfrågor, SNAPS. Bakgrunden till arbetet var den överenskommelse som först 1965 och kompletterad 1976 träffats mellan Danmark, Finland, Norge och Sverige om en gemensam läkararbetsmarknad.

Överenskommelsen innebar att läkarlegitimation och specialistbevis på vissa villkor ömsesidigt erkändes av de avtalsslutande länderna. Därmed blev det praktiskt möjligt för läkare att tämligen enkelt få arbete i ett annat nordiskt land. 1979 anslöt sig även Island till överenskommelsen.

Ringa rörlighet ännu på 1980-talet

I den första SNAPS-rapporten konstateras att strömmen av läkare mellan länderna dittills varit relativt begränsad. Framst hade det handlat om en övergång av läkare till Sverige, huvudsakligen av danska läkare till följd av dåtidens brist på utbildningstjänster i Danmark.

Den ringa rörligheten bekräftas i en informationsskrift från svenska Läkarförbundet i början av 1980-talet – »Arbeta utomlands« – med goda råd för dem med intresse för utlandstjänst. Endast ca 290 läkare var då registrerade som bosatta i utlandet, motsvarande 1,5 procent av den svenska läkarkåren. Uppemot

hälften av dem var verksamma i ett annat nordiskt land.

Vid den tiden förutsågs inte Norge bli någon stor arbetsmarknad för svenska läkare. Med den då aktuella utbildningstakten ansågs Norge förbli självförsörjande med läkare, med en läkartäthet på en läkare per 300 invånare år 2000.

Sammanlagt fanns år 1974 i de fyra länderna drygt 40 000 läkare. I Sverige uppgick antalet till 15 700 och i Norge till 6 700, och båda länderna såg framför sig en stark tillväxt av läkarantalet i ett tioårsperspektiv.

Underskattad läkarefterfrågan

Läkartillgången prognostiserades att 1985 bli över 25 000 i Sverige och drygt 10 000 i Norge. Hos läkarförbunden fanns oro för en överutbildning som inte skulle kunna överbryggas genom att läkare förflyttade sig mellan länderna.

Det visade sig dock att bedömningarna inte höll streck. Läkartillgången expanderade inte så snabbt som förväntat, men framför allt ökade efterfrågan mer än förväntat på grund av en oförutsett kraftig ekonomisk tillväxt både i Norge och i Sverige. Båda länderna hade 1985 ett visst läkarunderskott.

Incitamenten för rörlighet mellan Sverige och Norge var således alltjämt svaga. Fortfarande var bristen på utbildningsplatser men också specialisttjänster i Danmark en anledning till att yngre danska läkare sökte sig till framför allt Sverige.

Väntat överskott blev underskott

I SNAPS-rapporten 1988 såg man i Norge framför sig ett överskott av läkare ända fram till år 2010, med en kulmination kring år 2000. Då förväntades efterfrågan på läkare vara 11 700 medan tillgången beräknades till 12 300. Alltså skulle 600 läkare vara övertaliga.

I Sverige förutsåg man 1988 tvärtom ett underskott av läkare under de kommande åren, vilket dock raskt skulle



ILLUSTRATION: HELENA LUNDING

minska från 1 300 år 1990 till några hundra, med ett tillfälligt överskott år 2000.

I båda länderna växte dock efterfrågan som nämnts snabbare än beräknat, och 1994 ansåg man i Norge att landet skulle få en tämligen god balans på läkararbetsmarknaden fram till år 2010. Redan ett par år senare kunde man dock skönja en brist på 600 läkare, vilken successivt växte till 800 vakanser.

Norsk värvning i Sverige

I Läkartidningen 16/1996 kunde man läsa att det norska social- och hälsodepartementet tagit hjälp av bl a Sveriges läkarförbund för att få fler läkare att ta steget över gränsen. Och intresset var stort – förbundets utredningsavdelning tog emot fem till sex samtal i veckan av hågade utvandrare, främst unga läkare.

Inte ens det förhållandet att det i Norge just pågick en intensiv debatt och ett stort missnöje med arbetstider och löner avskräckte de svenska läkarna. Så den norska »head-huntingen« blev tämligen framgångsrik, inte minst till följd av den starkt ökande användningen av svenska Läkartidningen för platsannonsering.

Det handlade om ett stort antal lediga tjänster inom bl a internmedicin, psykiatri, geriatric, radiologi, anestesi och gynekologi. Sjukhustjänsterna fanns spridda över hela Norge.

Läkarbristen kvarstod ännu vid det senaste sekelskiftet, trots att då omkring 670 svenska läkare fanns stadigvarande i Norge. Därutöver fanns många svenskar som arbetade tillfälligt i Norge under semester eller jourkomp. Sannantaget var det närmare 2 000 svenska läkare som tagit ut norsk legitimation för fem år sedan.

»Allt bättre i Norge«

– Visst kan man förstå de svenska läkare som flyttar till Norge och väljer att

Norska läkare utbildades i Göteborg efter andra världskrigets härjningar

Ett norsk-svenskt samarbete i andra världskrigets skugga – numera nog ihågkommet av få – var den utbildning av norska läkarstudenter som inleddes i Göteborg 1945. Ur denna verksamhet på initiativ av svenska läkare uppstod sedermera den medicinska högskolan i Göteborg. Professor emeritus Lars Werkö berättar.

Vid sidan av mer officiell nordisk samverkan har det funnits ett samarbete inom medicinska discipliner som inte väckt särskild uppmärksamhet. Det gäller t ex det svensk-norska samarbete som från andra världskriget och framåt etablerats mellan olika individer i de två nationerna, på den svenska sidan ofta baserat i Göteborg.

Ockupationen av Norge under andra världskriget medförde många problem även inom den medicinska professionen. Läkare flydde landet, och utbildningen av läkare påverkades. Framsynta individer i Sverige var aktiva antinazister och bistod norska flyktingar på flera sätt.

När slutet på kriget närmade sig togs initiativ för att hjälpa den norska sjukvården genom en klinisk läkarutbildning [1]. Redan under kriget hade flera ledande läkare i Göteborg diskuterat att bistå Norge genom att erbjuda utbildning av medicina-

re, men detta var av politiska skäl inte möjligt förrän efter krigsslutet.

38 norska studenter utbildades

Från 1945 och fyra år framåt utbildades norska läkarstudenter i Göteborg vid en provisorisk »medicinsk högskola«. Den officiella Göteborgs högskola som funnits i Göteborg sedan sekelskiftet hade endast en humanistisk fakultet.

Intresserade överläkare vid Sahlgrenska sjukhuset, under ledning av Sven Johansson, kirurg, och Martin Odin, internmedicinare, organiserade klinisk utbildning av norska studenter. Dessa två överläkare fungerade vid olika tider som sjukhusets styresmän och kunde genom samarbete med sjukvårdsstyrelsen i Göteborg kostnadsfritt ställa sjukhusens resurser till förfogande.

Sammanlagt utbildades 38 norska studenter till läkare, ett blygsamt men ändå betydelsefullt tillskott av läkare i efterkrigstidens Norge. Flertalet återvände till Norge, men några av de utexaminerade stannade kvar i Sverige, såsom neurologen Tore Störtebecker och hematologen Kristoffer Korsan Bengtsen. Båda kom att fullfölja sina läkarkarriärer vid Sahlgrenska sjukhuset.

Början till Göteborgs universitet

För Sverige fick de göteborgska erfarenheterna av medicinsk grundutbildning den

betydelsen att de ledde till att en medicinsk högskola etablerades i Göteborg. Denna kom senare att bli amalgamerad med den tidigare Göteborgs högskola i nuvarande Göteborgs universitet.

Även i fortsättningen kom universitetet i Göteborg att bidra till vissa behov i den norska sjukvården. Ett uttryck för detta var leverans av flera professorer i kirurgi till Norge, börjande med Peter Heilmann. Denne lämnade Sahlgrenska för att bli professor i kirurgi vid universitetet i Bergen, men avled i cancer efter endast några år där.

Han följdes så småningom av flera andra, senast Åke Andrén-Sandberg. Utbytet av professorer har också gått andra vägen. Norrmannen Dag Thelle efterträdde Lars Wilhelmsen som professor i kardiovaskulär epidemiologi vid Göteborgs universitet. Detta var säkerligen i sin tur följden av det samarbete som Lars Wilhelmsen under lång tid haft med norska kolleger inom det epidemiologiska fältet.

Referens

1. Carlson G, red. Sjukvården i Göteborg 1782–1982. Göteborg: Göteborgs Sjukvårdsstyrelse; 1982.

Lars Werkö

professor emeritus, Stockholm

stanna kvar. De anser ju att det mesta i jobbet är klart bättre där än i Sverige, konstaterade Läkarförbundets utredningschef Kåre Jansson i en LT-artikel (nr 6/1999).

Han grundade sig på en enkät som förbundet genomfört bland de 512 svenska läkare i Norge som man lyckats hitta med hjälp av den norska systerorganisationen. Var femte av dessa hade tillfrågats om bevekelsegrunderna för att arbeta i den norska vården.

I första hand var det två faktorer som orsakade flykten från den svenska sjukvården: att arbetsmiljön bedömdes som dålig och att lönen var för låg. Somliga pekade också på att den svenska arbetsmarknaden var svag, medan andra uppgav sociala skäl, t ex »gift med en norrmän«.

I nästan alla viktiga delar av arbetet utföll jämförelserna klart till norsk favör: arbetsmiljön, lönen, arbetstiderna och inflytandet över sitt arbete. Drygt hälften ansåg att även möjligheterna till fortbildning var bättre i Norge. Endast när det gällde möjligheterna till specia-

listutbildning vägde det någorlunda jämnt mellan länderna.

Specialistkompetenta yngre män

Av dem som flyttat hade nästan alla specialistkompetens. 81 procent var män, och även de yngre läkarna var överrepresenterade. En övervikt av »emigranterna« kom inte förvånande från Västra Götaland och Värmland, men även Stockholm fick släppa till en del. Enligt den norska Legeforeningens statistik fanns flertalet inom allmänmedicin, följt av psykiatri, kirurgi och barnmedicin. Hälften av de svenska läkarna hade vid årsskiftet 1998/1999 varit i Norge mer än tre år, flertalet andra mellan ett och två år.

Nästan hälften av de svarande uppgav att de tänkte stanna i minst tre år till, och ungefär lika många att de inte visste. Endast 8 procent svarade att de planerade att återvända till Sverige inom två år.

Stagnation efter år 2000

I 2002 års SNAPS-rapport konstaterades att utflyttningen från Sverige till

Norge avtagit, och att man framdeles inte räknade med någon fortsatt överföring mellan länderna.

En orsak var naturligtvis att antalet vakanser då minskade snabbt i Norge – till 400 år 2002 och till 300 två år senare. Hur många svenska läkare som för närvarande arbetar stadigvarande i Norge är det dock svårt att få ett riktigt grepp om.

Enligt den norska Legeforeningen finns nu drygt 4 500 läkare med svenskt medborgarskap registrerade i det norska läkarregistret (mars 2005). Av dessa är dock bara 659 registrerade med antingen bostads- eller arbetsplatsadress i Norge. Man drar slutsatsen att flertalet svenska läkare som arbetar i Norge är där på relativt korta uppdrag.

Antalet svenska läkare under 67 år i Norge nådde enligt Legeforeningen ett maximum med 672 år 2001. Därefter har antalet varit oförändrat eller svagt avtagande. Däremot har antalet danska och särskilt tyska läkare fortsatt att öka. •